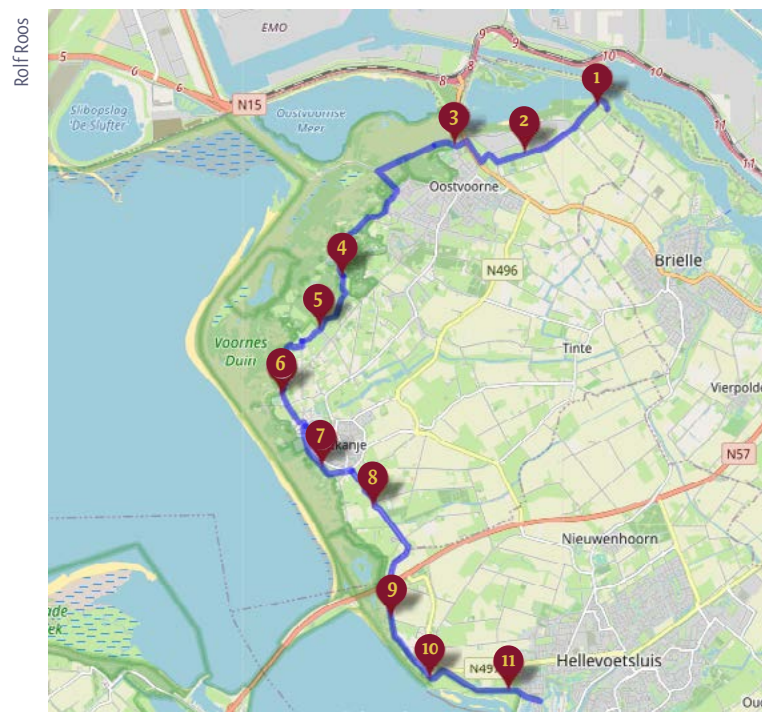

Van Stenen Baak tot Quackgors, langs middeleeuwse dijken

Voor een online versie van de route: zie duinenenmensen.nl, dijkroute. De route is zowel te voet als fietsend af te leggen.

1. Stenen Baak en Ommeloop

De Stenen Baak was vanaf 1630 het baken bij uitstap in de Maasmond. Vanuit Brielle gezien begon vanaf hier de kustboog met de duinen, vroeger stond hier strandpaal nr. 1. Een beklimming van de toren is de moeite waard. Wat resteert er van het eens zoute en open landschap? Pal achter de Stenen Baak ligt het kleine natuurgebied de Ommeloop met hobbelige graslanden die door schapen worden kortgevreten. Hier is mogelijk veen gewonnen (gemoerend, voor zoutwinning) en er resteert een zouthoudende, gegroefde, kleiige bodem. Moeraszoutgras, schorrezoutgras, zilte schijnspurrie, melkkruid en zilte rus zijn enkele planten uit dit milieu, evenals de behaarde boterbloem die we eerder langs de Heyndijk (Oostvoorne) tegenkwamen.

De Stenen Baak was onmisbaar voor de scheepvaart op Maas en Noordzee. Er waren voorgangers, waarschijnlijk van hout, vanaf de vroege bloeiperiode van Den Briel vanaf 1280. Voor de Stenen Baak ligt een restant van een kustbatterij uit de 18e eeuw met enkele kanonnen, die de Maasmond moest bewaken. De kogeloven voor de aanmaak van hete projectielen om vijandelijke schepen in brand kunnen te schieten, is een rijksmonument.

2. Heindijk (2), ook bekend als Oostvoornse Heerdijk

“Een bijzonderheid is dat zowel de Noorddijk als Heindijk met zand zijn opgebouwd en dat is een abnormaal verschijnsel op de eilanden Voorne en Putten, waar de polderdijken van klei zijn opgebouwd.” (Nol Freijnsen, 2017)

Wie na een bezoek aan de Stenen Baak de mooie route over de Bollaarsdijk naar Brielle neemt, komt halverwege een restant van een grote doorbraak tegen die aan de zuidzijde met een halfronde vingering is gedicht. Voor wie het landschap leest is dit heel opvallend. Blijkbaar kwam de zee bij de doorbraak uit zuidelijke richting na te zijn binnengedrongen via het Kruiningergors. Dat bood slechts matige bescherming totdat de Heyndijk, waarschijnlijk in de 15e eeuw, hier werd aangelegd en in 1561 werd versterkt. Ook het merkwaardige fenomeen dat de deels afgegraven Bollaarsdijk aan beide zijden even steil en zwaar is (en niet minder steil aan de zeezijde zoals gebruikelijk), wijst er op dat men ten tijde van de dijk aanleg rekende op hoog water van alle kanten.

De Heindijk doet in schoonheid niet onder voor de Schapengorsdijk. Het is de lange dijk langs het voormalige Kruiningergors. Eens was dit gors een zilt gebied met wat lage duintjes die de zee en de Maas lange tijd op afstand hielden, nu is het een recreatieterrein met veel bos (zie verder pag. xxx). De dijkvegetatie is rijk maar wordt vaak te vroeg gemaaid. Een bijzondere bloem is de behaarde boterbloem. Opvallend is het ontbreken van doorbraakkolken in deze dijk.

3. Noorddijk (1) - Oostvoorne: slaperdijk bij de verdwenen koepel Zeeburgh.

Op de oude Noorddijk, van voor de Deltawerken, stond een bijzondere flora met o.a. de ernstig bedreigde draadklaver: heel klein, met oranjegele, een beetje in een waaijer staande bloemetjes. Deze enige waarneming op Voorne van Dick van de Laan werd na 1960 bedolven onder het zand van de Noorddijk nieuwe stijl. Alles moest op Deltahoogte, ook al had deze dijk binnen enkele jaren geen functie meer.

Het kleine poldertje onderlangs de Noorddijk is eeuwenoud. Pas in 2021 ontdekte Nol Freijnsen op basis van 17e-eeuwse bronnen dat de Noorddijk een slaperdijk was. De eerste verdedigingslinie tegen de zee was een wakerdijk die overliep in het duin, om begin 20e eeuw te verdwijnen bij de aanleg van de Boulevard en even later van wegen en bruggen richting de Maasvlakte. Detail: een weggedeelte heet hier nog steeds Koepelweg.

De trotse 18e-eeuwse Koepel Zeeburgh met uitzicht op Maasmond, die hier tot de sloop in 1942 op de wakerdijk heeft gestaan. Het weiland op de voorgrond bestaat nog steeds. De herbouwde Koepel ligt nu 1200 meter westwaarts aan het einde van de Zeeweg.

Bij de herbouwde Koepel ligt een bloemrijk en waarschijnlijk ingezaaid graslandje met de enige vindplaats van beemd-kroon op Voorne, hier aangewezen door Dick van der Laan.

4. Noorddijk (2) - Rockanje: bij Schaapskooi en Heveringen

Vanaf de Noorddijk gaat de route over Boulevard en Strandweg over de Heveringen, lage oude duinen waar in nimmer een dijk nodig was maar waar wel vele dijken naar toe zijn aangelegd. De Windgatse weg is de grens van de Heveringen en vanaf de afslag naar de Noorddijk daal je hier een halve meter onderlangs de dijk die het oude Windgat afsloot Na een scherpe bocht (gevolg van 16e-eeuwse doorbraken) duinwaarts en verdwijnt dan in het groen van het vlak voor de oorlog aangelegde landgoed Strypemonde

Boerderij De Schaapskooi, een rijksmonument uit 1903 met verschillende voorgangers, behoorde tot 2021 tot het landgoed Strypemonde en ligt op de plek waar de Noorddijk aansluit op de lage duinen. De beheerder van NV Voorne's Duin, A.J. Boot, woonde hier.

De route tussen de twee Noorddijken over de Heveringen is tegenwoordig bosrijk. Op de Heveringen liggen geen oude dijken, dit is een ca 1000 jaar oud en laag duinlandschap.

Door laat te maaien, maaisel af te voeren en niet te bemesten ontstaan langs de oude dijken kleurrijke weiltes met bijv. kattendoorn en gewone agrimonie, twee bedreigde soorten.

5. Noorddijk (1) - Rockanje: bij de Heerzijweg

De Noorddijk was, gezien vanaf Rockanje, een tijdlang de meest noordelijke dijk, totdat rond 1571 noordwestelijk de Pietersdijk werd aangelegd tussen de lage duinen. Bij de Heerzijweg is de Noorddijk te beklimmen. We kijken vanaf een picknickbankje richting zee en zien bloemrijke weides en bosschages van Strype-monde, waar wespdiëf en buizerd zich schuilhouden; vroeger zong hier de wielewaal. Op de horizon in het midden ligt de beplante Pietersdijk.

De 15e-eeuwse Noorddijk gaat vanaf de Heerzijweg van fietspad over in een autostraat. Zowel ten zuiden als ten noorden van dit uitkijkpunt zijn in de dijk bochten zichtbaar: restanten van doorbraken tijdens vooral de Allerheiligenvloed uit 1570 en later gedicht met vingerlingen. Eén ervan staat wel bekend als Strypekolk, hoewel er in de bocht geen echte kolk meer ligt. Iets zuidwaarts ligt de Drenkplaatskolk uit dezelfde periode. De korte Heerzijweg, die loodrecht op de Noorddijk staat, is een klein monument: een privéweg uit eind 16e eeuw. Van welke heer was dit zijn weg? Waarschijnlijk van Jonker Johan van Renesse van der Aa (1564-1634), die destijds eigenaar was van dit gebied.

6. Duinrand Rockanje, een verdwenen Heyndijk (1)

Vorbij de Noorddijk na de splitsing met het Kreeppad gaat het doorgaande fietspad met een lus aan de buitenzijde van de Camping Waterbos heen om dan weer aan te sluiten op de nauwelijks herkenbare Heyndijk.

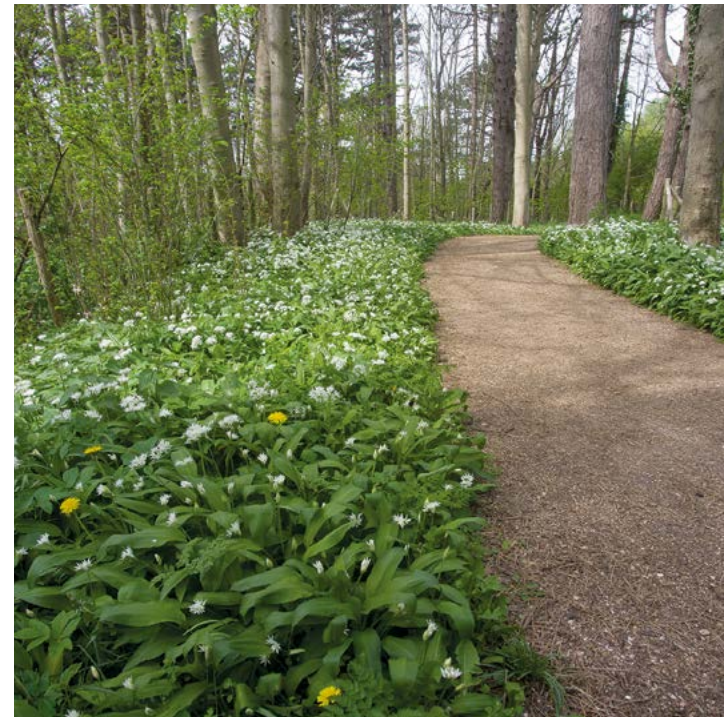
Op de kaart van Kouter uit 1608 (zie pag. xxx) is aan de rand van de Stuyfakker nog een deel van deze Heyndijk zichtbaar inclusief doorbraakplekken, maar daarna is de dijk grotendeels overstoven. Bij de entree van de camping ligt een grote pool die mogelijk een restant is van een oude doorbraak in de Heyndijk van weleer. Daarna blijkt de weinig opvallende Duinrand weer een dijkfragment te bergen.

In de richting van het Badhotel zijn langs de Duinrand met enig speurwerk dijkfragmenten inclusief sluippaadjes terug te vinden.

7. Duinzoom Rockanje / polderdijk Oud Rockanje

Getuige oude kaarten was de overstuiving van de middeleeuwse dijk van Oud Rockanje, in de 14e eeuw aangelegd door bewoners van 'Maerlant' (nu een deel van Brielle) al in 1608 voorbij. Op het particuliere landgoed De Leyse aan de Duinzoom is de dijk nog te zien, en ook dat hij uit klei bestaat. De eigenaren hebben bij aankoop de erfdienstbaarheid (verplichting) gekregen dat de verscholen kleidijk niet mag worden vergraven.

Enkele meters ten westen van de veelgebruikte wandel- en fietsroute over de Duinzoom ligt de oude kleidijk (van ca 1330), deels onder het duinzand. Een wandelpad steekt er dwars over. In het voorjaar staat hier veel daslook.

"Van de kleine ronde dorpspolder die in 1330 werd gesticht, zijn nog drie stukjes dijk present in het tegenwoordige Rockanje. Aan de westkant is er de Zeedijk, ondanks de bebouwing goed herkenbaar als dijk; aan de andere kant, aan de grens van de bebouwing, ligt er het charmante Korte Dijkje en langs de Duinzoom een dijkresidu met geboomte." (Nol Freijzen, 2017)

8. Schapengorsedijk (15e-eeuws) en Walinxput

Deze dijk inclusief de nu nog zichtbare doorbraakplaatsen vormt de zuidelijke begrenzing van de 15e-eeuwse Sint Annapolder. In 1512 brak het Haringvliet door de nog jonge Schapengorsedijk. Vlak bij elkaar zijn nog steeds twee doorbraakplaatsen herkenbaar, de Walinxput (de grote slinger in de weg) en de Luerisput (de kleine in de verte). Zo'n slinger heet een 'vingerling', een nieuw dijkdeel om een doorbraakkolk heen. Men maaide het gras van de dijk of zette er schapen op, wat ook nu nog gebeurt. De laatste jaren laat de beheerder stukjes gras ook langer staan, tot na juni.

9. Duinweg/Duindijk

Honderd meter naar het westen, richting Rockanje, verdwijnt de duindijk onder het duinlandschap (links) en heet verderop 'Duinweg'.

Na de Schapengorsedijk nemen we Duindijk. Voorbij de doorgang onder de Dammenweg/N57 (van 1961) zien we het dijkje - dan Duinweg geheten - met een lichte golving weer even tevoorschijn komen en in het duin verdwijnen om pas bij de plek van bovenstaande foto, vlak voor de Schenkeldijk. De overstuiving van de duindijk is van na de 17e eeuw.

10. Quackgors en Schenkeldijk

Een schenkel is een korte schakel, in dit geval tussen de Zuiddijk en de Duindijk. Per abuis is het stuk 'duindijk' parallel aan het Haringvliet, dus na de 'schenkel', ook Schenkeldijk genoemd. Verderop verandert de naam in Duinweg en zelfs Duinpan, terwijl de begrijpelijke en meest correcte naam 'Duindijk' pas vlak voor het Quackjeswater opduikt.

De korte schenkeldijk werd aangelegd om de Quackpolder veilig te stellen. Het oostelijke gedeelte werd polder Weergors en moest rond 1690 worden opgegeven, waarna opnieuw een zout gors ontstond: het later tot omgedoopte Quackgors. Vroeger een verlies aan land, nu te zien als natuurontwikkeling.

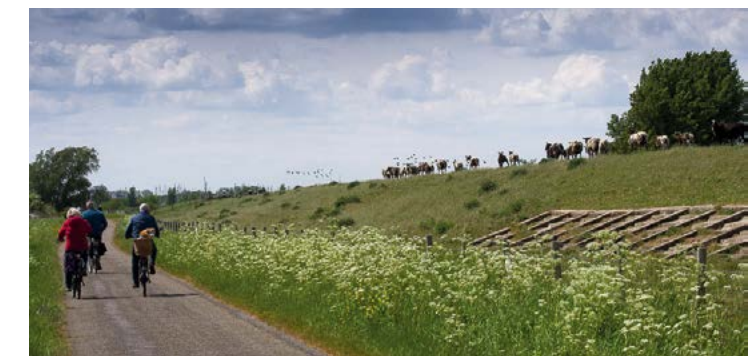

Dijkenkenner en bioloog Nol Freijzen (overleden 2021) vlakbij de kruising van de Schenkeldijk en de oude strandslag. Op deze plek begint de oude duindijk. Links achter hem loopt de echte schenkeldijk, ofwel de korte schakel naar de Zuiddijk met erachter de Quackgors. Dat de duindijk hier de straatnaam 'Schenkeldijk' draagt is een voorbeeld van foutief gebruik van een historische naam. Nol was een man die dat graag nog gecorrigeerd had gezien. Op de kaart uit 1695 van Herman van Dijk heet de half overstoven Duindijk overigens 'Quackse Zeedijk.'

11. Quackgors en Zuiddijk

De Quackgors was eeuwenlang zout maar is verzoet na de afsluiting van het Haringvliet in 1971. De Quackgors lijkt daarin op het noordelijke uiteinde van deze route: het Kruijningergors: ook gelegen aan een riviermonding en na afdamming verzoet. Maar het Quackgors is een afgesloten natuurgebied en wordt beweid, terwijl het recreatiegebied Kruijningergors vrijwel geheel bos en recreatieterrein is geworden. Over het ontstaan van de Quackgors schreef Nol Freijzen (2017):

"In 1534 zorgde het Haringvliet voor een aantasting van het polderlandschap; de St. Cornelispolder werd gehalveerd. Het oostelijk gedeelte verdween onder het water; het westelijk deel bleef gespaard achter een duinstrook tussen dijk en Haringvliet. Op de plaats van de afslag bouwde men de Schenkeldijk tussen de eigen Duindijk en de Zuiddijk van de polder Nieuw Helvoet. Het gespaarde gedeelte van de polder ging verder onder de naam Quackpolder. Het weggeslagen gedeelte, de Quackgors, ligt ook nu nog open langs het Haringvliet."

Onder de Zuiddijk langs loopt het Gorzenpad met aan de zuidzijde het open landschap van de Quackgors. Aan de andere zijde ligt familiecamping met oude boerderij 't Weergors.

Voor een online versie van de route: zie duinenenmensen.nl/dijkenroute/